

Konstitutionsutskottets betänkande

1981/82:31

om stöd till taltidningar m. m. (prop. 1981/82:129 och 164)

Propositionerna

Hemställan

I proposition 1981/82:129 om stöd till taltidningar (utbildningsdepartementet) hemställs att riksdagen skall

1. anta ett inom utbildningsdepartementet utarbetat förslag till lag om ändring i lagen (1981:508) om radiotaltidningar,
2. godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för stöd till taltidningar.
3. till *Stöd för taltidningar* för budgetåret 1982/83 anvisa ett reservationsanslag av 10 000 000 kr.

I proposition 1981/82:164 om ansvarighet för taltidningar (justitiedepartementet) hemställs att riksdagen skall anta förslagen till

1. lag om ansvarighet för taltidningar,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).

Propositionernas huvudsakliga innehåll

I proposition 1981/82:129 föreslås att statsbidrag under vissa villkor skall kunna utgå till tidningsföretag för utgivning av taltidning. Frågor om statsbidrag skall enligt förslaget under en övergångstid prövas av en särskild kommitté som även skall bedöma visst utrednings- och utvecklingsarbete.

I proposition 1981/82:164 läggs med anledning av förslaget om statligt stöd till taltidningar fram ett förslag till lag om ansvarighet för taltidningar. Lagförslaget överensstämmer i allt väsentligt med den lag som f. n. gäller för radiosända taltidningar men avser också kassettdistribuerade taltidningar. Lagen bygger liksom den tidigare på samma principer som ansvarsreglerna för pressen och Sveriges Radio. Lagförslaget föranleder följändringar i rättegångsbalken och sekretesslagen (1980:100).

Samtliga lagförslag föreslås träda i kraft den 1 juli 1982.

Motionerna

Med anledning av proposition 1981/82:129 om stöd till taltidningar har väckts sex motioner.

I motion 1981/82:2205 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen uttalar att urvalet av dagspress utgiven som taltidningar bör ske utifrån principen om mångfald och valfrihet,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om en handlingsplan med inriktning att inom två år uppnå målet att all dagspress utges som taltidningar.

I motion 1981/82:2376 av Stina Andersson m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag om ändring i lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk så att tillämpningen av lagen inte kan förhindra taltidningar av nu aktuellt slag.

I motion 1981/82:2377 av Nils Carlshamre (m) hemställs att riksdagen, med bifall till proposition 1981/82:129, som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående fortsatt utbyggnad av dagstidningsutgivning för synskadade och andra informationshandikappade.

I motion 1981/82:2378 av Hilding Johansson m. fl. (s) hemställs att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om stödet till taltidningar i ett inledningsskede.

I motion 1981/82:2379 av Göthe Knutson (m) och Anders Gernandt (c) hemställs att riksdagen ger regeringen till känna att det i riktlinjerna för kommitténs arbete inte skall ingå något omfattande utrednings- och utvecklingsarbete samt att kommitténs administrativa resurser begränsas till 1,5 personår.

I motion 1981/82:2380 av Göthe Knutson (m) och Anders Gernandt (c) hemställs att riksdagen beslutar anta följande ändring av 18 § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Av utgivet litterärt eller musikaliskt verk må exemplar framställas i blindskrift.

Bibliotek och organisation må, med regeringens tillstånd och på de villkor som däri angivas, framställa exemplar av utgivet litterärt verk genom ljudupptagning, att användas till blinda och andra svårt vanföra.

Tidningsföretag må för spridning till blinda och andra svårt vanföra framställa talupplaga av tidning eller tidskrift som utges av företaget.

Beträffande motiveringarna hänvisas till motionerna.

Yttranden från andra utskott

Kultur- och lagutskotten har yttrat sig över proposition 1981/82:129 om stöd till taltidningar.

I kulturutskottets enhälliga yttrande anläggs synpunkter på stödets utformning vad gäller urvalet av tidningar som kan komma i fråga för stöd. Kulturutskottet godtar propositionens förslag men gör beträffande fördelningen av stödet vissa särskilda överväganden vilka kulturutskottet anser det vara angeläget att konstitutionsutskottet beaktar.

Lagutskottets yttrande avser motionerna 2376 av Stina Andersson m. fl. (c) och 2380 av Göthe Knutson (m) och Anders Gernandt (c). Lagutskottet anser att det från upphovsrättsliga utgångspunkter inte finns något hinder mot att en regel införs som gör det möjligt att utnyttja tidningsmaterial i taltidningar. Skulle det under ärendets beredning i konstitutionsutskottet visa sig att den aktuella frågan inte kan lösas på annat sätt har lagutskottet följaktligen inget att erinra mot att en lagstiftning på området sker. Utskottet lägger fram förslag till lagtext.

Yttrandena i sin helhet biläggs detta betänkande som bilaga 1 och 2.

Utskottet

Viss försöksverksamhet med s. k. taltidningar för synskadade, dvs. dagstidningseditioner överförda till radio eller kassetter, har förekommit under de senaste fem åren. I första hand har taltidningar getts ut i form av kassetter men också försök med radioabonnemang har gjorts. I allmänhet har försöksverksamheten bekostats av medel från allmänna arvsfonden.

Förra året fattade riksdagen beslut om lagstiftning angående dels radiotaltidningar, dels ansvarsregler för sådana tidningar (prop. 1980/81:164 och 166, KU 1980/81:24 samt SFS 1981:508 och 1981:509).

I de nu aktuella propositionerna föreslås dels att statsbidrag skall kunna utgå till taltidningsverksamheten, dels att lagen om ansvarighet för radiotaltidningar skall ersättas med en ny lag som förutom radiosända taltidningar också skall gälla kassettdistribuerade taltidningar. Vidare föreslås en ändring i lagen om radiotaltidningar av innebörd att det blir tillåtet återge annonsmaterial ur förlagan, dock till högst hälften av sändningstiden.

I ärendet har väckts sex motioner. Två av dessa – 2376 av Stina Andersson m. fl. (c) och 2380 av Göthe Knutson (m) och Anders Gernandt (c) – berör upphovsrättsliga frågor. Motion 2205 av Lars Werner m. fl. (vpk), 2377 av Nils Carlshamre (m) och 2378 av Hilding Johansson m. fl. (s) tar i första hand upp frågan om urvalet av tidningar som skall kunna erhålla stöd. Motion 2377 berör dessutom frågor om finansiering, organisation, distributionsformer och möjligheterna för andra s. k. informationshandikappade att få tillgång till för dessa grupper mera lättillgängliga tidningar. Motion 2379 behandlar

frågan om kansliresurserna för den kommitté som enligt regeringsförslaget skall administrera stödet.

Propositionens förslag syftar till att stimulera tidningsföretagen att ge ut taltidningar och är därmed ägnat att tillgodose ett syfte som måste bedömas som mycket angeläget. Utskottet är väl medvetet om att det anslag som föreslås avsättas för ändamålet inte är tillräckligt för att tillgodose en allsidig utgivning av taltidningar. Stödet får dock accepteras som en stimulans i ett inledande skede.

Enligt regeringsförslaget bör ett statligt stöd till taltidningar inriktas på företrädesvis större tidningar som kan täcka förhållandevis stora spridningsområden. Målsättningen bör således vara att nå spridning till så många synskadade som möjligt över ett så stort spridningsområde som möjligt. Detta leder enligt propositionen till att stödet i första hand bör ges till stora regionala tidningar. Med hänsyn till att medelutrymmet är begränsat och i syfte att möjliggöra en bred spridning över landet av taltidningar skall statsbidrag normalt inte kunna beviljas för utgivning av mer än en taltidning inom ett utgivningsområde. Avsikten är att stödet främst bör avse kostnaden för den tekniska framställningen och distributionen av taltidningar. Det sägs dock i propositionen att det kan bli nödvändigt med statsbidrag även till det redaktionella arbetet med talutgåvan. I första hand bör dock enligt propositionen denna del av verksamheten kunna egenfinansieras i den mån den inte täcks av prenumerationsavgifter. Det förutsätts nämligen att en särskild prenumerationsavgift, motsvarande priset för den tryckta tidningen, ställs som villkor för erhållande av statsbidrag.

Det i propositionen föreslagna urvalet av tidningar som skall komma i fråga för statsbidrag kritiserar i motionerna 2205 (vpk), 2377 av Nils Carlshamre (m) och 2378 (s). I samtliga dessa motioner framhålls bl. a. vikten av ett så allsidigt utbud av taltidningar som möjligt. Propositionernas förslag begränsar enligt motionerna de synskadades tillgång till opinionsbildning.

Kulturutskottet har i sitt yttrande till konstitutionsutskottet understrukt vikten av att de synskadade får bättre möjligheter att ta del av den information och de opinionsyttringar som dagstidningarna lämnar. Taltidningsstödet bör därför enligt utskottet ses som ett första steg mot en mera utbyggd verksamhet med taltidningar, vilket dock kräver gemensamma ansträngningar från såväl det allmännas som tidningsbranschens sida. Liksom i propositionen framhåller kulturutskottet att de begränsade resurser som f. n. står till förfogande leder till svåra avvägningar mellan olika angelägna önskemål vad gäller urvalet av de tidningar som skall få tilldelas stöd. I detta hänseende förutsätter kulturutskottet att den kommitté som skall svara för administrationen av bidragsfrågorna "kommer att utöver att söka tillgodose önskemålet att nå så många synskadade som möjligt även söka åstadkomma en så god spridning som möjligt beträffande såväl politisk tendens, utgivningsfrekvens som spridningsområde samt härvid ta hänsyn till

lokala förhållanden". Kulturutskottet erinrar i sammanhanget om att kommittén enligt propositionen skall bedriva det ytterligare utrednings- och utvecklingsarbete som erfordras för att en verksamhet med taltidningar skall etableras, bl. a. genom att väcka intresse hos tidningsföretagen att själva ta initiativ till att ge ut taltidningar.

Utskottet får för sin del anföra följande. Huvudsyftet med taltidningar är att öka möjligheterna för de synskadade att få tillgång till samma information via pressen som den övriga befolkningen. En utbyggnad måste dock ske i etapper och kräver aktiv medverkan från tidningarna själva. Som framhålls i propositionen och i kulturutskottets betänkande kommer den kommitté som skall administrera stödet att ställas inför svåra avvägningsproblem. De enligt utskottets mening viktigaste riktlinjerna vid bedömningen av fördelningen av stödet är att inom en region nå största möjliga krets av synskadade och att beakta behovet av politisk mångfald. I båda dessa hänseenden anser utskottet att en samlad bedömning bör kunna göras för näraliggande regioner. Med hänsyn till att sådana regioner också i viss utsträckning har gemensamma lokala intressen behöver detta inte leda till att kravet på information om lokala förhållanden blir alltför eftersatt. Utskottet instämmer även i övrigt i de av kulturutskottet anförda synpunkterna. Med det anförda, som bör ges regeringen till känna, är de synpunkter på urvalet som framförs i motionerna 2205, 2377 och 2378 i allt väsentligt tillgodosedda.

I vpk-motionen begärs vidare att regeringen hemställer om en handlingsplan med inriktning att inom två år uppnå målet att all dagspress utges som taltidning.

I motion 2377 av Nils Carlshamre föreslås förutom fritt tidningsval också följande riktlinjer för stödet.

"Integration av taltidningsutgivningen ekonomiskt och organisatoriskt i den reguljära tidningsutgivningen.

Taltidningsstödet bör administreras av presstödsnämnden som produktionsstöd till dagstidningar.

Inget annonsförbud i radiodistribuerade taltidningar.

Dagstidningarna bör på sikt göras tillgängliga även för andra informationshandikappade än synskadade."

Utskottet vill framhålla att propositionens förslag närmast måste ses som en försöksverksamhet som först efter en utvärdering kan leda till ett fastare regelsystem. I det sammanhanget kan det enligt utskottets mening förutsättas att sådana frågor som aktualiseras i de båda motionerna blir föremål för mera ingående överväganden. Utskottet som i det följande tar upp annonseringsfrågorna, avstyrker således motionsyrkandena i övriga nu ifrågavarande delar.

Lagen (1981:508) om radiotaltidningar tillåter f. n. inte att radiotaltidning innehåller annonsmaterial. I detta hänseende föreslås nu en ändring så att högst hälften av sändningstiden vid ett tillfälle får användas för annonsmate-

rial ur förlagen. Ett villkor är enligt förslaget att ljudet är förvrängt eller kodat så att det i princip endast kan mottas med hjälp av särskild teknisk utrustning.

Bakgrunden till den ändrade inställningen i annonsfrågan är att undersökningar som gjorts av den särskilde utredaren, som i juli 1980 fick i uppdrag att utvärdera pågående och avslutad försöksverksamhet med distribution av innehållet i dagstidningar till synskadade, visar att ett stort intresse för annonsmaterial föreligger från de synskadades sida. Utskottet, som instämmer i de synpunkter på frågan som anförts i propositionen och av kulturutskottet, har således ingen erinran mot propositionens förslag med de begränsningar som därvid föreslagits. Den punkt i motion 2377 som rör annonseringen får anses tillgodosedd med propositionens förslag.

Ett särskilt problem vid utgivningen av taltidningar utgör oklarheten i fråga om tolkningen av de upphovsrättsliga förutsättningar som gäller för utnyttjande av en tidnings innehåll i en taltidning.

Utskottet har med anledning av motionerna i ämnet inhämtat lagutskottets yttrande i frågan. Efter det att lagutskottets yttrande avgivits har Tidningsarnas arbetsgivareförening och Svenska journalistförbundet den 7 maj 1982 träffat en överenskommelse av innebörd att verksamhet med radiotaltidning och kassettidning kan igångsättas omgående och att journalistförbundet inte har några krav på ersättning för denna verksamhet. (Avtalet bifogas i bil. 3.)

Utskottet ser med stor tillfredsställelse att frågan har kunnat lösas förhandlingsvägen. Därmed finns enligt utskottets mening inte längre skäl att överväga lagstiftning. Samma uppfattning har kommit till uttryck i lagutskottets yttrande och i motion 2376 (c). Däremot förordas i motion 2380 av Göthe Knutson (m) och Anders Gernandt (c) att en lagstiftning bör komma tillstånd oavsett eventuella förhandlingslösningar. Denna mening kan utskottet alltså inte biträda. Utskottets ställningstagande innebär att yrkandena i motionerna 2376 och 2380 avstyrks.

Som framgår av det föregående föreslår regeringen att stödet skall administreras av en särskild för ändamålet tillsatt kommitté. Denna skall bestå av nio ledamöter, vari i första hand bör ingå representanter för de synskadades riksförbund, Svenska tidningsutgivareföreningen och Svenska journalistförbundet. Kommittén skall enligt propositionen tilldelas särskilda kansliresurser, för vilka personalbehovet för budgetåret 1982/83 har beräknats till 3 personår. Sistnämnda förslag kritiserar i motion 2379 av Göthe Knutson och Anders Gernandt, vilka anser att kommittén skulle kunna klara sig med en handläggare med heltidstjänstgöring och en med halvtidstjänstgöring.

Utskottet vill framhålla att utredningsuppgifterna för kommitténs personal kan bli förhållandevis krävande med hänsyn till de svåra avvägningsproblem som enligt vad utskottet i det föregående understrukit är förenade med statsbidragsprövningen. Utskottet anser sig därför böra godta propositionen.

nens förslag på denna punkt men vill peka på att det förutskickas i propositionen att kansliets resurser efter en inledande planerings- och utredningsfas bör kunna minskas något. Motionen avstyrks.

I motion 2378 föreslås att i kommittén också bör ingå någon representant för presstödsnämnden. Utskottet instämmer i att detta kan vara välbetänkt med hänsyn bl. a. till de erfarenheter som i så fall tillförs kommittén. Det anförda bör ges regeringen till känna.

Utskottet har ingen erinran mot förslagen i proposition 1981/82:164.

Utskottet hemställer

A) *beträffande proposition 1981/82:129*

1. att riksdagen med bifall till propositionen i denna del antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1981:508) om radiotaltidningar och förklarar motion 1981/82:2377 i motsvarande del besvarad med vad utskottet anført.
2. att riksdagen *beträffande urvalet av tidningar som skall komma i fråga för statsbidrag* med anledning av propositionen i denna del och motionerna 1981/82:2205, 2377 och 2378 i motsvarande delar som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført.
3. att riksdagen *beträffande riktlinjerna i övrigt för stöd till taltidningar* bifaller propositionen i dessa delar och avslår motionerna 1981/82:2205 och 2377 i motsvarande delar.
4. att riksdagen *beträffande lagstifning i upphovsrätsfrågan* avslår motionerna 1981/82:2376 och 2380.
5. att riksdagen *beträffande den kommitté som skall administrera stödet*
  - a) med bifall till propositionen i denna del och med avslag på motion 1981/82:2379 godtar propositionens förslag om de kansliresurser som skall ställas till kommitténs förfogande.
  - b) med anledning av propositionen i denna del och med bifall till motion 1981/82:2378 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført om representation för presstödsnämnden i kommittén.
6. att riksdagen med bifall till propositionen i denna del till *Stöd för taltidningar* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 10 000 000 kr..

B) *beträffande proposition 1981/82:164*

1. att riksdagen med bifall till propositionen antar de i propositionen framlagda förslagen till
  - a) lag om ansvarighet för taltidningar.
  - b) lag om ändring i rättegångsbalken.
  - c) lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).

Stockholm den 11 maj 1982

På konstitutionsutskottets vägnar

BERTIL FISKESJÖ

Närvarande: Bertil Fiskesjö (c), Hilding Johansson (s), Anders Björck (m), Torkel Lindahl (fp), Olle Svensson (s), Per Unckel (m), Yngve Nyquist (s), Sven-Erik Nordin (c), Wivi-Anne Cederqvist (s), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Kurt Ove Johansson (s), Daniel Tarschys (fp), Kerstin Nilsson (s), Britta Hammarbacken (c) och Lahja Exner (s).

Kulturutskottets yttrande*Bilaga 1***1981/82:3 y****över proposition 1981/82:129 om stöd till taltidningar jämte motioner***Till konstitutionsutskottet*

Genom beslut den 1 april 1982 har konstitutionsutskottet berett kulturutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1981/82:129 jämte motioner.

Propositionen bygger på förslag som utredningen om dagstidningar för synskadade har lagt fram i betänkandet (Ds U 1982:2) Dagstidningar för synskadade.

I syfte att få till stånd en utbyggd verksamhet med talutgåvor av dagstidningar förordas i propositionen att statsbidrag härför skall kunna utgå till tidningsföretag. För budgetåret 1982/83 föreslås att ett belopp om 10 milj. kr. skall anvisas. I propositionen anges vissa riktlinjer för stödet. Dessa gäller främst urvalet av tidningar, taltidningarnas innehåll och val av distributionsform. Med hänsyn till det begränsade medelutrymmet och det övergripande syftet med stödverksamheten att möjliggöra en bred spridning över landet av taltidningar, kan statsbidrag enligt propositionen normalt inte beviljas för utgivning av mer än en taltidning inom ett utgivningsområde. Det statliga stödet bör i första hand avse kostnader för den tekniska framställningen och distributionen av taltidningar. En särskild prenumerationsavgift för taltidningar motsvarande priset för den tryckta tidningen ställs som villkor för erhållande av statsbidrag. Frågor om statsbidrag föreslås under en övergångstid prövas av en särskild kommitté som även skall bedriva visst utrednings- och utvecklingsarbete.

Propositionen har föranlett sex motioner, nämligen
1981/82:2205 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen uttalar att urvalet av dagspress utgiven som taltidning bör ske utifrån principen om mångfald och valfrihet,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om en handlingsplan med inriktning att inom två år uppnå målet att all dagspress utges som taltidningar,

1981/82:2376 av Stina Andersson m. fl. (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag om ändring i lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk så att tillämpningen av lagen inte kan förhindra taltidningar av nu aktuellt slag,

1981/82:2377 av Nils Carlshamre (m) vari yrkas att riksdagen med bifall till proposition 1981/82:129 som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående fortsatt utbyggnad av dagstidningsutgiv-

ning för synskadade och andra informationshandikappade.

1981/82:2378 av Hilding Johansson m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om stödet till taltidningar i ett inledningsskede.

1981/82:2379 av Göthe Knutson (m) och Anders Gernandt (c) vari yrkas att riksdagen ger regeringen till känna att det i riktlinjerna för kommitténs arbete icke skall ingå något omfattande utrednings- och utvecklingsarbete samt att kommitténs administrativa resurser begränsas till 1,5 personår.

1981/82:2380 av Göthe Knutson (m) och Anders Gernandt (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att anta det i motionen föreslagna tillägget till 18 § upphovsrättslagen.

Kulturutskottet tar i det följande främst upp frågor med en klar anknytning till utskottets intressområde, nämligen urvalet av tidningar och annonsmaterial i radiosänd dagstidning.

Urvalet av tidningar som kan erhålla bidrag bör enligt propositionen ske så att man åstadkommer bästa möjliga hushållning med de begränsade resurser som står till förfogande. Målsättningen att så många synskadade som möjligt skall få tillgång till någon dagstidning prioriteras framför önskemålet att den enskilde synskadade skall kunna välja mellan olika lokala tidningar.

Önskemål om mera generösa regler för det statliga stödet till taltidningar förs fram i motionerna 2205 (vpk) och 2377 (m). Enligt den först nämnda motionen bör riksdagen göra ett uttalande om att urvalet av taltidningar bör ske utifrån principen om mångfald och valfrihet. Vidare förordar motionärerna att en handlingsplan skall upprättas med sikte på att inom två år all dagspress skall utges som taltidningar. I motion 2377 kritiseras regeringsförslaget bl. a. med hänsyn till att de synskadade inte kommer att fritt kunna välja tidning. Motionären erinrar om att diskussionerna inom Synskadades Riksförbund har visat att intresset för taltidningar främst rör lokala dagstidningar. Den fortsatta utbyggnaden med utgivning av dagstidningar för synskadade bör, anser motionären, inriktas på att ett fritt tidningsval skall bli möjligt för såväl synskadade som andra informationshandikappade, exempelvis begåvningshandikappade.

Principerna för urval av tidningar som kan erhålla bidrag accepteras inte i motion 2378 (s). Motionärerna menar att det är viktigare att man i inledningsskedet inom ramen för de begränsade resurserna gör ett sådant urval att olika slags tidningar finns representerade som taltidningar. Så bör olika politiska åsikter och skiljaktig periodicitet vara företrädda liksom skiftande spridningsområden och hushållstäckning. Möjligheten för den enskilde att välja bland olika slags tidningar bör inte prioriteras bort. Vidare anför motionärerna att stödverksamheten i ett inledningsskede inte bör bindas av alltför detaljerade regler. Yrkandet i motionen innebär att riksdagen som sin mening skall ge till känna för regeringen vad motionärerna anført om stödet till taltidningar i ett inledningsskede.

Utskottet vill understryka vikten av att de synskadade får bättre möjligheter att ta del av den information och de opinionsyttringar som lämnas av dagstidningarna. Det i propositionen föreslagna statliga stödet till verksamheten med taltidningar bör därför ses som ett första steg mot en mer utbyggd verksamhet med taltidningar. Härför fordras dock som också föredragande statsrådet framhåller gemensamma ansträngningar från såväl det allmännas som tidningsbranschens sida.

När det gäller principerna för urval av bidragsberättigade tidningar har utskottet i och för sig förståelse för de synpunkter som läggs fram i motion 2378 (s) och till dels anges i motion 2205 (vpk).

Det är angeläget att synskadade får tillgång till olika lokala tidningar och härigenom bl. a. får möjligheter att ta del av det lokala kulturutbudet. Med de begränsade resurser som f. n. står till förfogande kommer dock svåra avvägningar att behöva göras mellan olika önskemål vad gäller urval av taltidningar som kan få stöd. Utskottet förutsätter att den kommitté som skall svara för handläggningen av stödet kommer att utöver att söka tillgodose ambitionen att nå så många synskadade som möjligt även söka åstadkomma en så god spridning som möjligt beträffande såväl politisk tendens, utgivningsfrekvens som spridningsområde samt härvid ta hänsyn till lokala förhållanden. I detta sammanhang vill utskottet erinra om att kommittén enligt propositionen även skall bedriva det ytterligare utrednings- och utvecklingsarbete som erfordras för att en verksamhet med taltidningar skall etableras, bl. a. genom att väcka intresse hos tidningsföretagen att själva ta initiativ till en sådan verksamhet.

Det är enligt kulturutskottets mening angeläget att de synpunkter på fördelningen av stödet som här angivits beaktas av konstitutionsutskottet.

En viktig fråga när det gäller radiotaltidningar är om dessa skall få innehålla annonsmaterial. Den nuvarande lagen (1981:508) om radiotaltidningar tillåter inte återgivning av annonsmaterial. Den ändring i lagen som föreslås i propositionen innebär att annonsmaterial får sändas om ljudet är förvrängt eller innehållet kodat. Högst hälften av sändningstiden vid ett sändningstillfälle får användas för annonsmaterial ur förlagan.

Vid sin behandling våren 1981 av förslag till ny lag om radiotaltidningar diskuterade utskottet (KrU 1980/81:7 y) ingående om annonsmaterial skulle kunna ingå i radiotaltidningar och anslöt sig till regeringens ståndpunkt.

Nu föreliggande förslag bygger på de synpunkter som utredningen fört fram, nämligen att annonsförbudet utgör ett hinder mot att i taltidningar fullvärdigt återspegla innehållet i den tryckta tidningen. Annonser är enligt föredragande statsrådets mening en väsentlig del av dagstidningarnas information. Han anser att tillgången till sådan information inte bör vara beroende av distributionsformen. Den bör alltså i princip vara öppen även för taltidningens mottagare. Undersökningar som har gjorts visar att det bland de synskadade finns ett stort intresse för annonsmaterial, främst

då special- och säsongerbjudanden samt evenemangstips.

Utskottet har ingen erinran mot att annonsmaterial får förekomma i radiosänd taltidning under de förutsättningar som har angivits i propositionen. I det läge som nu föreligger finns det ingen anledning för riksdagen att göra ett uttalande enligt motion 2377 om att något annonsförbud inte skall gälla för radiodistribuerade tidningar.

Vad som anförts och föreslagits i propositionen har inte gett utskottet anledning till andra uttalanden än som framgått av det föregående.

Stockholm den 22 april 1982

På kulturutskottets vägnar

GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Karl-Eric Norrby (c), Tore Nilsson (m), Åke Green (s), Kerstin Anér (fp), Tyra Johansson (s), Lars Ahlmark (m), Lars-Ingvar Sörenson (s), Hans Alsén (s), Elisabeth Fleetwood (m), Catarina Rönnung (s), Anna Eliasson (c), Kerstin Andersson i Kumla (s), Bertil Hansson (fp) och Marie Nordström (fp).

Lagutskottets yttrande

1981/82: 2 y

över motioner som väckts med anledning av proposition 1981/82:129 om stöd till taltidningar

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har anhallit om lagutskottets yttrande över motionerna 1981/82:2376 av Stina Andersson m. fl. (c) och 1981/82:2380 av Göthe Knutson (m) och Anders Gernandt (c), vilka båda väckts med anledning av proposition 1981/82:129 om stöd till taltidningar.

I propositionen föreslås att statsbidrag under vissa villkor skall kunna utgå till tidningsföretag för utgivning av taltidning för synskadade. Med taltidning avses utsändning i radio eller inspelning på kassettband av innehållet, helt eller delvis, i en dagstidning (förlagan).

I de båda aktuella motionerna hänvisas till att utgivningen av taltidningar förutsätter att de upphovsrättsliga frågorna på området löses. I motion 2376 yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag om ändring i lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, så att tillämpningen av lagen inte kan förhindra taltidningar av nu aktuellt slag. I motion 2380 yrkas att riksdagen skall anta ett i motionen framlagt förslag till ändring av 18 § upphovsrättslagen. Lagförslaget innebär att tidningsföretag för spridning till blinda och andra svårt vanföra skall få framställa talupplaga av tidning eller tidskrift som utges av företaget.

Lagutskottet får anföra följande.

Enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) har den som skapat ett sådant verk en rätt att utnyttja det ekonomiskt och ett ideellt betonat inflytande över hur och i vilka sammanhang det används. Liksom motsvarande lagar i andra nordiska länder bygger upphovsrättslagen på internationella konventioner.

Begreppen litterärt och konstnärligt verk i upphovsrättslagen är mycket vidsträckta. Till litterära verk räknas bl. a. skönlitteratur och olika beskrivande framställningar, t. ex. vetenskapliga arbeten och handböcker. För att åtnjuta skydd enligt lagen måste en produkt fylla vissa krav på egenart, s.k. verkshöjd. Kravet på verkshöjd kan definieras så att produkten praktiskt sett inte skall kunna framställas av två personer oberoende av varandra. Utanför skyddet faller därför vanliga nyhetsmeddelanden och andra prestationer av rutinmässig eller alldaglig karaktär. Ett verk kan framträda i många olika former. Det kan vara fixerat på ett materiellt underlag, dvs. i ett exemplar. Exemplar av verket är inte blott en bok eller annat som ger en omedelbar upplevelse av verket utan också ett inspelat kassettband, en trycksats, m.m. som endast medelbart kan ge en sådan upplevelse. Verket kan vidare

framträda i obeständig form, t. ex. i en uppläsares ord.

Upphovsmannens rätt att ekonomiskt utnyttja sitt verk innefattar en principiell ensamrätt att framställa exemplar av det och göra det tillgängligt för allmänheten genom att sprida exemplar av verket och att framföra det offentligt, exempelvis sända ut det i radio. Vissa begränsningar av ensamrätten finns. Bl. a. gäller enligt 18 § upphovsrättslagen att exemplar i blindskrift får framställas av utgivna litterära och musikaliska verk. Vidare får bibliotek och vissa organisationer efter tillstånd av regeringen framställa exemplar av utgivna litterära verk genom att spela in dem på kassetband och andra fonogramtyper för att använda dem för utlåning till blinda och andra svårt vanföra.

Det ideella skyddet för ett verk omfattar bl. a. en rätt för upphovsmannen att få sitt namn angivet då verket utnyttjas och att motsätta sig förvanskningar och andra angrepp på verkets integritet.

Upphovsmannen kan överlåta den ekonomiska rätten till ett verk genom avtal. Exempel härpå är förlagsavtal som träffas mellan en författare och ett bokförlag om utgivningen av ett verk. Om upphovsmannen är anställd med uppgift att framställa upphovsrättsligt skyddat material, t. ex. en ledarskrubent i ett tidningsföretag, anses upphovsrätten i viss omfattning övergå till arbetsgivaren. I vad mån rätten övergår beror på olika omständigheter, bl. a. innehållet i anställningsavtalet.

Av det anförda framgår att författare till artiklar och annat material i tidningar och tidskrifter i viss utsträckning torde ha skydd enligt upphovsrättslagen, vilket medför att de i princip har rätt att förfoga över materialet. Som framhålls av motionärerna torde därför användningen av redaktionellt material i taltidningar som sprids i form av inspelade kassetter förutsätta att tidningsföretaget och upphovsmännen träffar överenskommelse härom. Också när det gäller utsändning i radio av taltidning krävs i princip medgivande av upphovsmännen. Enligt vad som redovisas i propositionen finns sedan 1981 ett kollektivavtal mellan Svenska journalistförbundet och Tidningarnas arbetsgivarförbund som ger arbetsgivaren rätt att i en tidning han ger ut publicera upphovsrättsligt skyddat text- och bildmaterial. Arbetsgivaren har också rätt att fortsätta det stadigvarande utbyte av material mellan fristående tidningsföretag som förekom före den 31 januari 1981. För all annan användning fordras enligt avtalet särskild uppgörelse. Under arbetet med beredningen av propositionen har från Journalistförbundet hävdats att gällande kollektivavtal inte ger arbetsgivaren rätt att använda upphovsrättsligt skyddat material för taltidningar, eftersom författarna till tidningsmaterialet inte gett sitt medgivande till denna form av vidareanvändning. Förbundet har förklarat sig berett att upplåta rättigheterna mot en symbolisk ersättning. Arbetsgivarorganisationen å sin sida har bestritt att någon ersättningsrätt föreligger för upphovsmännen. Organisationen har hävdats att tidningsföretagets material i enlighet med vad som gäller för övriga upplagor och editioner av dagstidningar kan disponeras av tidningsföretaget

för utgivning av talutgåvor utan särskilt medgivande av upphovsmännen.

I likhet med departementschefen anser lagutskottet att de upphovsrättsliga frågorna beträffande rätten att utnyttja tidningsmaterial i taltidningar i första hand bör lösas förhandlingsvägen. Kan någon överenskommelse inte uppnås eller tvistefrågorna mellan de berörda parterna lösas på annat sätt synes enligt utskottets mening endast lagstiftningsvägen återstå om inte verksamheten med taltidningar skall försvåras eller omöjliggöras.

Vid bedömningen från upphovsrättsliga utgångspunkter av frågan huruvida en lagstiftning i enlighet med motionärernas önskemål lämpligen bör genomföras vill lagutskottet erinra om att vissa inskränkningar av författares rätt till sina alster redan nu finns till förmån för synskadade och andra med allvarliga handikapp. Att av starka sociala skäl införa en bestämmelse om att material i tidningar och tidskrifter får utnyttjas i taltidningar skulle därför endast innebära en påbyggnad på det nuvarande regelsystemet. Utskottet vill vidare peka på att upphovsmännens ekonomiska intresse av att materialet inte utnyttjas i sådant sammanhang torde vara ringa. Saken gäller alltså inte några mera väsentliga inskränkningar i det upphovsrättsliga skyddet.

En särskild fråga är huruvida en rätt att utnyttja tidningsmaterial i taltidningar bör omfatta utländska författares alster. Enligt utskottets mening finns det skäl som talar för att också sådant material bör kunna återges i taltidningar. Av grundläggande betydelse för ett ställningstagande i denna fråga är om en lagreglering är förenlig med de konventioner på det upphovsrättsliga området som Sverige är bundet av. Den viktigaste konventionsbestämmelsen i detta hänseende är artikel 9.2 i Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk. Enligt denna bestämmelse får konventionsstaterna i sin lagstiftning tillåta mångfaldigande av upphovsrättsligt skyddade verk i vissa särskilda fall, förutsatt att sådant mångfaldigande inte gör intrång i det normala utnyttjandet av verket och inte heller oskäligt inkräktar på upphovsmännens legitima intressen. Mot bakgrund av vad ovan anförts anser lagutskottet att en lagstiftning i enlighet med motionärernas önskemål är möjlig med hänsyn till våra internationella förpliktelser på det upphovsrättsliga området.

Det anförda leder utskottet till att det från upphovsrättsliga utgångspunkter inte finns några hinder mot att en regel införs som gör det möjligt att utnyttja tidningsmaterial i taltidningar. Skulle det under ärendets beredning i konstitutionsutskottet visa sig att den aktuella frågan inte kan lösas på annat sätt har lagutskottet följaktligen intet att erinra mot att en lagstiftning på området sker. En sådan lagstiftning bör dels som föreslås i motion 2380 göra det möjligt för företag som ger ut en periodisk skrift att framställa exemplar av skriften genom ljudupptagning för spridning till allmänheten, dels medge att innehållet i sådan skrift sänds ut i radio. Med hänsyn till vikten av att det upphovsrättsliga skyddet inte inskränks mer än vad som är nödvändigt bör rätten att använda tidningsmaterial för utsändning av radiotaltidning endast ges sådana företag som har tillstånd enligt lagen (1981:508) om radiotaltid-

ningar. Av samma skäl bör ljudupptagning av innehållet i en tidning endast få göras av den som ger ut en sådan kassetaltidning för synskadade, som avses i det i proposition 1981/82:164 framlagda förslaget till lag om ansvarighet för taltidningar. De nya reglerna bör tas in i en ny 21 a § i upphovsrättslagen. Ett förslag till lagändring läggs fram i bilaga till yttrandet. Genomförs förslaget tillgodoses de nu aktuella motionerna i allt väsentligt.

Utskottet vill tillägga att den föreslagna regleringen medför att bestämmelserna om författares ideella rättigheter i 26 § upphovsrättslagen blir tillämpliga på taltidningar, bl. a. kravet på angivande av källan och förbudet mot mera ingripande ändringar av materialet.

Stockholm den 27 april 1982

På lagutskottets vägnar

LENNART ANDERSSON

Närvarande: Lennart Andersson (s), Bernt Ekinge (fp), Ivar Svanström (c), Stig Olsson (s), Arne Andersson i Gamleby (s), Martin Olsson (c), Ingemar Konradsson (s), Olle Aulin (m), Owe Andréasson (s), Marianne Karlsson (c), Bengt Silfverstrand (s), Margot Håkansson (fp), Margareta Gard (m), Stina Andersson (c) och Ingrid Segerström (s).

*Bilaga***Förslag till****Lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk**

Härigenom föreskrivs att i lagen (1960:729) om litterära och konstnärliga verk skall införas en ny paragraf, 21 a §, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

21 a §

Den som innehar tillstånd att sända radiotaltidning enligt lagen (1981:508) om radiotaltidningar får i radioutsändning av sådan tidning återge innehållet i periodisk skrift som är förlaga till radiotaltidningen. Den som utger periodisk skrift får genom ljudupptagning framställa exemplar av innehållet i skriften för spridning till allmänheten genom kassettaltidning som avses i lagen (1982:000) om ansvarighet för taltidningar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

*Bilaga 3**Överenskommelse*

Mellan Tidningarnas Arbetsgivareförening (TA) och Svenska Journalistförbundet (SJF) råder delade meningar om rätten att använda text som redaktionella medarbetare framställer i sin anställning hos tidningsföretag.

Parternas uppfattning framgår av protokoll fört vid central förhandling 1982-02-22 om försök med utgivning av radiosänd taltidningsupplaga (bilaga).

Parterna är ense om att det föreligger starka skäl att möjliggöra användning av tidningsmaterial i såväl radiotidning som kassetttidning för synskadade. TA och SJF har därför överenskommit om följande.

1. Verksamhet med radiotidning enligt lagen (1981:508) och kassetttidning som avses i lagen (1982:00) om ansvarighet för taltidningar kan igångsättas omgående.
SJF har inga krav på ersättning för denna verksamhet. SJFs grund för detta är hänsyn till ändamålet med och den begränsade omfattningen av verksamheten.
2. Parterna noterar att vid tillämpningen av detta avtal skall bestämmelserna i mellanvarande kollektivavtal § 3 b X. tillämpas.
3. Företag som önskar utge radiotidning eller kassetttidning skall uppta förhandling med journalistklubben vid företaget enligt bestämmelserna i 11 § MBL.
4. Denna överenskommelse gäller tills vidare med samma uppsägnings- och giltighetstid som kollektivavtalet om löne- och anställningsvillkor för redaktionspersonal m. fl.

Stockholm den 7 maj 1982

TIDNINGARNAS ARBETS-
GIVAREFÖRENING

SVENSKA JOURNALIST-
FÖRBUNDET

Bertil Anders Ströhm

Lars E Rabenius